

РИБАЛКА О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих
юридичних дисциплін
(Черкаський факультет
Національного університету
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.14

УЧАСТЬ ПРИВАТНОГО ДЕТЕКТИВА (ДЕТЕКТИВНОГО АГЕНТСТВА) У ЗБИРАННІ ДОКАЗІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ

Стаття присвячена дослідженню участі приватного детектива у збиранні стороною захисту доказів у кримінальному провадженні. У процесі реформування кримінального процесуального законодавства важливе значення має регулювання якісного збирання стороною захисту доказів з метою встановлення обставин кримінального провадження. Стаття містить пропозиції змін до Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: доказування, збирання доказів, сторона обвинувачення, сторона захисту, приватний детектив, детективне агентство.

Статья посвящена исследованию участия частного детектива в сборе стороной защиты доказательств в уголовном судопроизводстве. В процессе реформирования уголовно-процессуального законодательства важное значение имеет регулирование качественного сбора стороной защиты доказательств с целью установления обстоятельств уголовного судопроизводства. Статья содержит предложения изменений в Уголовно-процессуальный кодекс Украины.

Ключевые слова: доказывания, сбор доказательств, сторона обвинения, сторона защиты, частный детектив, детективное агентство.

This article is devoted to the research of the participation of the private detective in the collection of evidence by the defense lawyer in criminal proceedings. The regulation of the qualitative collection of evidence by the defense lawyer for establishing circumstances of criminal proceedings is of great importance in the process of reformation of criminal procedural legislation. The amendments to the criminal procedure code are proposed in the article.

Key words: evidence gathering evidence, prosecution, defense, private detective, detective agency.

Вступ. Актуальність статті визначається провідною роллю, яку відіграє доказування у сфері кримінального судочинства. Це зумовлено, перш за все, специфікою пізнавальної діяльності, що пов'язана зі встановленням чіткої процедури кримінального процесуального доказування, строків та іншими особливостями встановлення обставин кримінального провадження.

В аспекті реформування кримінального процесуального законодавства нині актуальним є питання якісного збирання стороною захисту доказів для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Сферу доказування досліджувало чимало вчених, адже воно відбувається на всіх стадіях кримінального судочинства, так чи інакше стосується усіх його інститутів. Значний

внесок у вирішення проблем зазначеної сфери зробили Р.С. Белкін, А.Р. Белкін, А.І. Вінберг, Г.Ф. Горський, А.Я. Дорохов, П.С. Елькінд, Ц.М. Каз, Є.Г. Коваленко Л.Д. Кокорев, В.Т. Нор, С.В. Слинько, С.М. Стахівський, В.М. Тertiшник, Л.Д. Удалова тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити питання участі приватного детектива у збиранні стороною захисту доказів у кримінальному провадженні та надати пропозиції змін до Кримінального процесуального кодексу України.

Результати дослідження. Доказування, як процес отримання доказів і їхнього використання з метою відтворення дійсної картини досліджуваної події, є єдиним засобом досягнення цілей судочинства, тобто захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, розкриття злочинів та недопустимості покарання невинуватих. За межами доказової діяльності реалізація судової влади, а саме вирішення судом правових конфліктів, неможлива. Тому питання доказування і доказів, на думку більшості дослідників, були і залишаються серцевиною кримінального процесу.

Здебільшого кримінально-процесуальне доказування розглядають як практичну діяльність уповноважених законом суб'єктів, яка відбувається в особливій процесуальній формі шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів [1, с. 14].

Водночас С.В. Курильов розглядав доказування як суто пізнавальний процес, виключаючи з його змісту оцінку доказів [2, с. 57–60].

Із наведеною позицією погодитись не можна, адже без такої оцінки (отримання опосередкованого знання) неможливо пізнати сутність злочинної події, що відбулась, обґрунтувати відповідні процесуальні рішення, тобто сприяти досягненню мети доказування.

Деякі процесуалісти розглядають процесуальне закріплення доказів як самостійний елемент процесу доказування. Відомий український процесуаліст М.М. Гродзинський, наприклад, вважав, що доказування – це діяльність слідчо-судових і прокурорських органів зі збирання, закріплення й оцінки доказів [3, с. 117].

Відповідно до ч. 2 ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом.

Ч. 3 ст. 93 КПК України передбачено такі способи збирання стороною захисту доказової інформації: «Сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому ст. 220 цього Кодексу. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді».

Згідно з точкою зору Р.Ю. Савонюка, кримінально-процесуальне доказування являє собою пізнавально-практичну діяльність слідчого за участю інших суб'єктів кримінального процесу зі збирання (закріплення), дослідження (перевірки), оцінки доказів та їх джерел з метою встановлення об'єктивної істини в кримінальній справі

Свого часу в юридичній літературі висловлювалась думка про «урівняння» обвинувачення і захисту в пошуку і закріпленні доказів. Йшлося про одночасні слідчі дії, проведені захисником із виявлення виправдувальних чи таких, що пом'якшують покарання, обставин, із викладом своїх висновків у виправдувальному висновку чи у висновку про пом'якшення відповідальності і покарання обвинуваченого [5, с. 22].

Висловлювалась і пропозиція наділити захисника правом робити юридичні письмові висновки щодо дій конкретної особи. Такий висновок мав би додаватись, за клопотанням захисника, до кримінальної справи і був би непроцесуальною формою діяльності захисника, що виходить за межі традиційної участі захисника у справі [6, с. 46]. Очевидно, що ні в теоретичному, ні в практичному аспекті такої дилеми стосовно різновидів досудового провадження бути не може, оскільки таке розслідування стороною захисту або адвокатом не являє собою належної альтернативи існуючому досудовому розслідуванню з усіма його недоліками.

Крім того, здебільшого суб'єкти сторони захисту професійно й організаційно не підготовлені до того, щоб вести розслідування у кримінальному провадженні у такий спосіб, щоб за своїм змістом воно могло створити альтернативу досудовому розслідуванню, що здійснюється компетентними державними органами і посадовими особами.

Оскільки кримінальне процесуальне законодавство України не передбачає прав сторони захисту проводити «власне» розслідування, постає проблема нормативного врегулювання такої діяльності адвокатів-захисників. Не надавши стороні захисту додаткових прав у разі збирання ними доказів, не можна говорити і про змагальність кримінального процесу та рівноправність сторін, що закріплені в Конституції України та КПК України.

Одним із варіантів вирішення зазначеної проблеми є звернення сторони захисту до приватного детектива (детективного агентства) з метою збирання доказів у кримінальному провадженні.

Як слушно зазначає Н.М. Ахтирська, одним з етапів у забезпеченні механізмів судового пізнання є прийняття закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» [7].

На сьогодні в Україні залишається відкритим та не закріпленим законодавчо питання запровадження інституту приватних детективів як незалежної професійної діяльності приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг.

Починаючи з 2000 р., ціла низка законопроектів щодо приватної детективної діяльності, поданих різними авторами, не отримала законодавчої підтримки. Але наприкінці 2015 р. питання законодавчого врегулювання здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності постало знову.

Розглянемо проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726 від 28.12.2015 р., внесений народними депутатами М.П. Паламарчуком, А.А. Кожем'якіним, О.П. Продан, А.А. Теретуком.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 нового законопроекту, приватна детективна (розшукова) діяльність – це дозволена органами Національної поліції України незалежна професійна діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг із метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, передбачених законодавством.

Послуги, які можуть надаватись суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності, передбачені ч. 3 ст. 11 вказаного проекту. До них належать:

1) збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, на договірній основі зі сторонами судового процесу;

2) вивчення ринку, пошук і збирання інформації з відкритих джерел із метою підготовки ділових переговорів клієнта, з'ясування фінансової платоспроможності, майнового стану та благонадійності потенційних ділових партнерів;

3) з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їх письмової згоди) при укладенні ними трудових та інших договорів із замовником (клієнтом) приватних детективних (розшукових) послуг (обіймання відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, зокрема з конкурентами клієнта в регіонах і за кордоном;

4) пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин і обставин зникнення, можливостей і умов їх повернення, розшук осіб, які втратили родинні та дружні зв'язки;

5) розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, предметів та тварин;

6) пошук, збирання та фіксація відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження;

7) реалізація заходів із відтворення втраченої (зниклої) інформації з питань законних прав та інтересів клієнтів;

8) пошук і збирання даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовником приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або до суду, з метою захисту законних прав та інтересів такого замовника;

9) виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника або її розголошення, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання стосовно фізичних осіб конфіденційної інформації;

10) пошук, виявлення та фіксація фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать клієнту, а також випадків недобросовісної конкуренції;

11) пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних обов'язків, вирішення в порядку, встановленому законодавством України, питань щодо повернення боргів та виконання договірних обов'язків;

12) забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, промислової, професійної таємниці) замовника приватних детективних (розшукових) послуг [8].

Позитивним моментом згаданого законопроекту є те, що законодавець у п. 6 передбачив можливість пошуку, збирання та фіксації відомостей у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження.

Висновки. Задля розширення можливості співпраці сторони захисту та суб'єктів детективної діяльності в нашій державі необхідно:

1) визначити та нормативно закріпити систему взаємодії приватних детективних підприємств (недержавних суб'єктів) зі стороною захисту (підозрюваним, обвинуваченим, захисником);

2) розробити порядок доступу приватних детективів (недержавних суб'єктів) до державних баз даних та інформаційних систем;

3) визначити перелік дозволених приватним детективам слідчих дій, у т. ч. із використанням спеціальних засобів;

4) законодавчо закріпити порядок використання стороною захисту отриманих під час приватної детективної діяльності результатів.

Відповідні зміни, які б дозволяли приватним детективам збирати докази у кримінальному провадженні на законних підставах, варто внести і до КПК, адже наявність колізії дає змогу стороні обвинувачення, яка веде процес на стадії досудового розслідування, не залучати до справи матеріали, надані приватним детективом.

У разі прийняття Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» пропонуємо доповнити ч. 3 с. 93 КПК України таким положенням: «Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом укладення угоди з приватним детективом (детективною агенцією) із метою пошуку, збирання та фіксації відомостей у кримінальному провадженні».

Список використаних джерел:

1. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монографія] / С.М. Стахівський. – К.: Б. в., 2005. – 272 с.
2. Курылев С.В. Доказывание и его место в процессе судебного познания / С. В. Курылев // Труды ИГУ. – 1955. – Т. XII. – С. 57–60.
3. Гродзинский М.М. Улики в советском уголовном процессе / М.М. Гродзинский. – М. : Госюриздат, 1945. – 227 с.

4. Савонюк Р.Ю. Доказування в досудовому слідстві : навч. посіб./ Р.Ю. Савонюк. – Сімферополь : Вид-во Доля, 2003.– 184 с.
5. Горя Н.А. Принцип состязательности и функции защиты в уголовном процессе / Н.А. Горя // Советская юстиция. – 1990. – № 7. – С. 20–23.
6. Сергеев В.И. Юридическое заключение в практике адвоката / В.И. Сергеев // Российская юстиция. – 1998. – № 4. – С. 44–46.
7. Ахтирська Н.М. Безоплатна правова допомога та приватна детективна діяльність у змагальному кримінальному процесі України / Н. Ахтирська // Віче. – 2011. – № 24. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_24_2.
8. Проект Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 3726 від 28.12.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1.

